CYNLLUNIAU MARCIO TAG

CYMRAEG: IAITH GYNTAF
UG/UWCH

IONAWR 2013

© WJEC CBAC Cyf.

RHAGARWEINIAD

Y cynlluniau marcio a ganlyn yw'r rhai a ddefnyddiwyd gan CBAC ar gyfer arholiad Ionawr 2013 TAG CYMRAEG: IAITH GYNTAF. Penderfynwyd arnynt yn derfynol yn dilyn trafodaeth fanwl mewn cynadleddau arholwyr gan yr holl arholwyr oedd yn ymwneud â'r asesiad. Cynhaliwyd y cynadleddau yn fuan ar ôl sefyll y papurau fel y gellid cyfeirio at yr amrediad llawn o ymatebion ymgeiswyr, gyda sgriptiau wedi'u llungopïo yn sail i'r drafodaeth. Amcan y cynadleddau oedd sicrhau bod y cynlluniau marcio wedi'u dehongli a'u cymhwyso yn yr un modd gan yr holl arholwyr.

Gobeithir y bydd y wybodaeth hon o gymorth i ganolfannau ond cydnabyddir ar yr un pryd y gallai fod gan athrawon safbwyntiau gwahanol ynglŷn â manylion neu ddehongli gan nad ydynt wedi bod yn rhan o'r gynhadledd farcio.

Mae'n flin gan CBAC ond nid oes modd iddo ymgymryd ag unrhyw drafodaeth na gohebiaeth am y cynlluniau marcio hyn.

© WJEC CBAC Cyf.

CYMRAEG: IAITH GYNTAF

CYNLLUN MARCIO CY3

IONAWR 2013

Adran A

Defnyddio Iaith

Cyfanswm o **40** marc

(a) Rhoddir 2 farc am bob brawddeg sy'n dangos ystyr a defnydd yn eglur a chywirdeb ieithyddol. Rhaid dangos ystyr yn eglur cyn ennill marciau.

1 neu 2 wall – colli ½ marc
Mwy na 2 wall – colli 1 marc
Ystyrir gwallau atalnodi e.e. acen grom neu atalnod llawn, yn wallau. Hefyd pan gyflwynir dwy frawddeg yn lle un, ystyrir hyn yn un gwall.

gorffennir: rhaid cyfleu'r ffurf amhersonol yn yr amser presennol / dyfodol yn gywir a defnyddio 'gan' yn y frawddeg.

Gorffennir y gwaith adeiladu gan y cwmni cyn bo hir.
Gellir dyfarnu 2 farc am yr ateb hwn am ddefnyddio'r ffurf yn gywir gan ddangos ystyr a defnydd a chywirdeb ieithyddol.

Gorffennir y gwaith adeiladu gan y gwmni cyn bo hir.
Dyfernir 1½ marc gan ei bod yn dangos ystyr a defnydd ond cosbir y gwall treiglo.

Gorffennir y gwaith adeiladu gan y cwmni.
Dim marciau gan na ddangosir amser y ferf.

y gwelais: defnyddir 'a' ar ddechrau cymal perthynol lle bo'n cynrychioli goddrych neu wrthrych y ferf sy'n dilyn. Ar flaen pob cymal perthynol arall defnyddir 'y(r)'.

Dyma'r wraig *y gwelais* ei gŵr yn y cyngerdd.
Gellir dyfarnu 2 farc am yr ateb hwn am ddefnyddio'r ffurf yn gywir gan ddangos ystyr a defnydd a chywirdeb ieithyddol.

Hon yw'r giât *y gwelais* y bachgen yn neidio drosti.
Gellir dyfarnu 2 farc am yr ateb hwn am ddefnyddio'r ffurf yn gywir gan ddangos ystyr a defnydd a chywirdeb ieithyddol.

Dyma'r gwraig *y gwelais* ei gŵr yn y cyngerdd.
Dyfernir 1½ marc am yr ateb hwn am ddefnyddio'r ffurf yn gywir gan ddangos ystyr a defnydd ond cosbir y gwall.

pe bawn: mae'r cysylltair 'pe' yn cael ei ddefnyddio wrth ddynodi amod. Nid yw'r weithred wedi digwydd. Yn aml bydd yn dibynnu ar ryw weithred arall neu amod a honno heb ei chyflawni. Mae 'bawn' yn un o'r ffurfiau wrth ddefnyddio'r amodol 'pe', amser amherffaith dibynnol.

© WJEC CBAC Cyf.

Gallwn orffen y gwaith *pe bawn* yn canolbwyntio.
Pe bawn i wedi codi'n gynt byddwn wedi dal y bws bob bore.
Gellir dyfarnu 2 farc am yr atebion hyn am ddefnyddio'r ffurf yn gywir gan ddangos ystyr a defnydd a chywirdeb ieithyddol.

er gwaethaf: rhaid cyfleu ystyr yr arddodiad yn gywir.

Yr ydym yma o hyd *er gwaethaf* pawb sy'n ein gwrthwynebu.
Gellir dyfarnu 2 farc am yr ateb hwn am ddefnyddio'r ffurf yn gywir gan ddangos ystyr a defnydd a chywirdeb ieithyddol.

gŵyr: rhaid dangos yr amser yn glir yn y frawddeg sef trydydd person unigol amser presennol neu'r dyfodol. Ni ellir rhoi marciau os gellir rhoi *'gwyddai'* yn lle *'gŵyr'* yn y frawddeg. Mae angen *tag amser* neu *tag arferiadol* i gyfleu'r presennol arferiadol.

Gŵyr ef fod ganddo ryddid i fynd i'r dref bob amser cinio ar hyn o bryd gan nad oes ymarferion.

Gellir dyfarnu 2 farc am yr ateb hwn am ddefnyddio'r ffurf yn gywir gan ddangos ystyr a defnydd a chywirdeb ieithyddol.

Gŵyr ef fod ganddo ryddid i fynd i'r dref bob amser cinio.
Dim marciau gan na ddangosir amser y ferf.

(5 x 2 = 10)

(b) Rhoddir 1 marc am bob gwall a gywirwyd ac 1 marc am bob esboniad cywir. Rhaid i'r cywiriad fod yn gywir cyn ennill marc. Disgwylir bod y disgyblion yn defnyddio termau cywir e.e. rhagenw, arddodiad, rhagenw perthynol, cysylltair, cymal.

(i) **a allwn > y gallwn:** angen defnyddio'r rhagenw perthynol 'y' yn y cymal oherwydd dilynir y rhagenw perthynol gan ragenw blaen 'eu' sy'n cyfeirio at yr 'ardaloedd'.

ei > eu: angen defnyddio'r *rhagenw blaen (trydydd person lluosog)* 'eu' gan ei fod yn cyfeirio at yr enw lluosog 'ardaloedd'.
½ marc am nodi rhagenw yn unig
1 marc am nodi rhagenw ac enw lluosog

(ii) **dywedir > dywed/ dyweda:** angen berf bersonol yma sef trydydd person unigol amser presennol y berfenw 'dweud' ac nid berf amhersonol gan fod y goddrych yn cael ei enwi.

bod hi ddim yn > nad yw hi'n: angen defnyddio'r negydd 'nad' wrth negyddu cymal enwol. Ni ddylid negyddu cymal drwy ddefnyddio 'dim'. Rhaid defnyddio 'nad yw' gan fod y frawddeg yn yr amser presennol.

(iii) **Glywais i > Chlywais i mo'r / Ni chlywais:** pan fo'r ferf yn negyddol rhaid treiglo 'p,t,c' yn llaes.

mewn > yng ngwaith: angen defnyddio'r arddodiad 'yn' yn hytrach na 'mewn' gan fod y frawddeg yn cyfeirio at waith disgybl penodol. Mae'r gwaith yn bendant.
½ marc am nodi arddodiad anghywir yn unig.

© WJEC CBAC Cyf.

(iv) **pan yn > wrth gerdded / pan oeddwn yn cerdded/ pan gerddais/ pan gerddwn:** wrth ddefnyddio'r *cysylltair* 'pan' mewn cymal cadarnhaol dylid rhoi *berf* i'w ddilyn./ Rhaid defnyddio berf ar ôl 'pan'
½ marc am nodi bod angen arddodiad 'wrth' yn lle 'pan'.

gwelaf > gwelais: angen defnyddio berf person cyntaf unigol amser gorffennol yn hytrach na'r amser presennol gan fod y weithred wedi digwydd yn yr amser gorffennol.

(v) **os oedd > a oedd:** cwestiwn anuniongyrchol sydd yma felly rhaid defnyddio'r geiryn gofynnol 'a'. Nid oes amod yn y frawddeg ac felly ni ddylid defnyddio'r *cysylltair* 'os'.

cafodd cymeradwyaeth > cafodd gymeradwyaeth: *gwrthrych* berf yn treiglo'n feddal.

(10 x 2 = 20)

(c) Bydd 10 gwall yn y paragraff a rhoddir 1 marc am gywiro pob gwall. Os bydd gwall sillafu neu atalnodi yn y geiriau a ddefnyddir wrth gywiro yna collir ½ marc am bob gwall e.e.

a ellir:	y gellir 1 marc
	y ellir ½ marc
Gallesid profi	gallwch brofi 1 marc
	gallwch profi ½ marc

Bydd angen i'r ymgeiswyr ailysgrifennu'r paragraff a **thanlinellu'r** cywiriadau.

Dyma enghraifft sut y gellir cywiro'r paragraff **(10 x 1 = 10)**

Nid does lle gwell i **dreulio** penwythnos/ **fwrw Sul** gyda'r teulu na**g** yng Ngwersyll yr Urdd Llangrannog. Dyma wyliau perffaith y gellir **ei** ystyried/ **eu h**ystyried **gystal** â gwyliau dros y môr gyda phawb yn siarad Cymraeg. Cewch oriau o bleser yn ymlacio a **chael** gwefr wrth wneud amrywiaeth o weithgareddau gyda chymorth **y** swyddogion. **Gellir** profi / **Gallwch** brofi prydferthwch yr ardal leol **pan** fo hi ar ei gorau wrth gerdded y llwybr arfordirol. Dewch i fwynhau **c**wmnïaeth teuluoedd eraill o **Fôn i Fynwy/ Gymru benbaladr**.

© WJEC CBAC Cyf.

Adran B

Meini Prawf Cwestiwn Penodol

Wrth ateb y naill gwestiwn a'r llall disgwylir bod yr ymgeiswyr yn:

- cyfeirio'n benodol at gerddi a defnyddio dyfyniadau perthnasol
- saernïo traethawd ac yn dewis a dethol y perthnasol
- ymdrin â chrefft/ arddull y beirdd, ei saernïo o fewn y drafodaeth gan gyfeirio at y gynghanedd lle bo angen.

Dyfarnu marciau:

- rhaid ystyried ansawdd y drafodaeth wrth ddyfarnu marciau
- os na roddir sylw i arddull o gwbl dylid gostwng y marciau un radd
- pe bai ymgeisydd yn trafod un gerdd yn unig – marcio AA2 allan o 10
- pe bai ymgeisydd yn trafod dwy gerdd yn unig – marcio AA2 allan o 20
- rhaid i farc iaith AA3 fod o fewn gradd i farc y cynnwys
- dylid ystyried 3 phwynt cyntaf meini prawf AA3 yn ogystal â'r ddau sy'n ymwneud â chywirdeb iaith.

Cwestiwn (a)

*Trafodwch **fyfyrdodau** T. H. Parry-Williams yn y gerdd 'Llyn y Gadair', Gwyn Thomas, yn y gerdd 'Croesi Traeth' a Ceri Wyn Jones yn y gerdd 'Hen Ŵr y Môr'. Wrth **gymharu'r** cerddi hyn dylech gyfeirio at y **themâu** a drafodir ynddynt ac at **arddull** y cerddi.*

Sylwadau cymharol posibl:

Bydd yr elfen gymharol yn rhan hanfodol o ofynion y cwestiwn wrth drafod ffrwyth myfyrdod y beirdd. Mae'r beirdd yn mynegi profiadau haniaethol mewn modd diriaethol.

Ar draeth ym mro ei febyd y mae Ceri Wyn Jones yn 'Hen Ŵr y Môr' yn pwysleisio'r syniad o berthyn ac yn ymateb i'r ymwelwyr sy'n dod i'r ardal. Ar draeth y mae Gwyn Thomas hefyd yn 'Croesi Traeth'. Mae rhyw chwithdod wrth i'r bardd fod ar ei ben ei hun ar y traeth. Tra bo Ceri Wyn yn myfyrio am freuder yr iaith, myfyrio am dreigl amser a byrhoedledd bywyd y mae Gwyn Thomas. Sylweddola na ellir dal gafael ar amser. Unwaith yn unig y digwydd unrhywbeth ac wedi iddo fynd heibio, mae ynghlwm mewn hanes.

Fel Ceri Wyn Jones yr ymdeimlad o berthyn sydd wrth wraidd cariad T. H. Parry-Williams at 'Llyn y Gadair'; y teimlad ei fod yn rhan o'i ardal a'r ardal yn rhan ohono yntau. Ni ŵyr y bardd ei hun sut y mae wedi ymserchu i'r fath raddau yn 'Llyn y Gadair' ond wrth iddo fyfyrio sylweddola mai'r hyn sy'n bwysig iddo yw bod holl brofiadau ei fachgendod yn ymwneud â'r ardal ac mewn cyfnod ansefydlog, roedd ei fro yn angor iddo.

Er bod rhwystredigaeth Ceri Wyn Jones yn gryf yn ei gerdd wrth iddo fyfyrio ac ystyried y bygythiad i'w ardal a'r gymdeithas, nid anobaith sydd yn 'Hen Ŵr y Môr'. Mae'n clodfori a chanmol *'ei adar ei hun'* sef ei bobl leol sydd wedi aros yn yr ardal ac yn dal i siarad Cymraeg. Yn wir, adlewyrchir teimlad cynnes y bardd tuag at y plwyfol. Er bod yr iaith yn ymddangos yn fregus ceir dyfnder mawr traddodiad diwylliant o hyd o dan yr wyneb. I'r bardd mae bywyd cefn gwlad yn *'lawn-gofod'* yn cynnig posibiliadau eang i'r trigolion. Gweledigaeth o fro lle mae'r Gymraeg yn herio rhai sy'n ei bygwth hi sydd yma. Mae rhwystredigaeth Gwyn Thomas yn gryf yn ei gerdd yntau hefyd a sylweddola na ellir dal gafael ar amser ac na ddigwyddith y profiad hwn byth eto. Eto, er gwaetha'r chwithdod cawn y teimlad ei fod yn dathlu'r ffaith iddo ddigwydd o gwbl, yn enwedig digwyddiadau sy'n gysylltiedig â'i deulu.

© WJEC CBAC Cyf.

Fel Ceri Wyn Jones mae T. H. Parry-Williams yntau drwy fyfyrio yn cyfleu ei weledigaeth am fywyd. Mae darlun y pysgotwr yn unig yn wynebu argyfwng y byd modern yn awgrymu athroniaeth y bardd. Dyma ddarlun o rywun yn methu â chyrraedd ei nod mewn bywyd. Profiad o fyw sy'n cael ei ddynodi hefyd drwy'r trosiad estynedig o draeth fel bywyd gan Gwyn Thomas; daw'r traeth yn ddelwedd o amser ac o fodolaeth. Er bod y gwahaniaeth rhwng eiliadau a thragwyddoldeb yn ymddangosiadol enfawr, dywed y bardd mai'r un ydynt yn y bôn.

Dylent gyfeirio at ddefnydd y beirdd o **fesurau** ac **arddull**.

Llyn y Gadair

- pwysigrwydd ac arwyddocâd bro ei febyd i'r bardd, er nad bardd yn disgrifio harddwch byd natur mohono
- holl brofiadau personol ei fachgendod yn ymwneud â'r ardal yn bwysig iddo
- perthynas y bardd â'i fro mor ddwys fel bod ei hunaniaeth yn dibynnu arni, roedd ef a'i fro yn rhan annatod o'i gilydd
- y llyn yn ei ddenu er mor ddisylw ydyw *'ni wêl y teithiwr talog mono bron'*
- i'r twristiaid dim ond rhyw ddarn o lyn a hwnnw'n llyn bas
- ymateb i'r pysgotwr a chyfle i ddangos treiddgarwch e.e. darlun y dyn unig yn wynebu argyfwng y byd modern, athroniaeth y bardd yn cael ei awgrymu yn y gerdd
- yn y chwechawd mae'r bardd yn gweld y llyn fel lle nefolaidd – nid ei odidowgrwydd na'i ogoniant gweledol – gweld mai ei gysylltiadau a'i brofiadau yn ymwneud â'r llyn yw'r allwedd
- fel y mae'r geiriau *'dewin â dieflig hud'* yn ei awgrymu ni all y bardd esbonio beth sydd yn ei ddenu at y llyn. Yn wir, nid yw'n ceisio esbonio gan fod y cwpled clo ond yn pwysleisio unwaith eto nad oes harddwch yn perthyn i'r llyn neu'r hyn sydd ar ei lan
- ei ddefnydd o'r mesur soned a'r newid yn dilyn yr *'ond'*
- disgrifir y pysgotwr sydd wedi dal diddordeb y bardd â'r ansoddair *'unig'* a cheir darlun ohono'n chwipio'r dŵr ac yna'r gyffelybiaeth ohono; gellir cymryd y darlun hwn o'r pysgotwr fel darlun trosiadol o fywyd dyn yn y cyfnod modern
- modd mae'r llinellau hyn yn rhedeg i'w gilydd yn un frawddeg hir yn ychwanegu at yr ymdeimlad o argyfwng, un frawddeg yw'r chwechawd sy'n dangos ei agosatrwydd, y geiriau *'ond'* ac *'er'* yn allweddol, y gwrthgyferbyniad rhwng agwedd y teithiwr at y llyn a'r mynyddoedd a'r bardd yn y rhestru moel yn y cwpled clo
- dywed y bardd wrthym mai pethau syml bywyd yn eu hanfod yw'r pethau gorau.

Hen Ŵr y Môr

- cyfeiriad at fro mebyd y bardd, mae ar draeth yn ei ardal; darlunnir perthynas arbennig sydd rhwng pobl leol a'u cynefin
- ceir awgrym bod y pentref yn cael ei foddi gan ymwelwyr
- ymateb i'r ymwelwyr, rhai pobl leol sy'n wên deg i gyd wrth i'r twristiaid lifo i'w hardal yn yr haf, ond sydd, efallai'n eu rhegi o dan yr anadl ac yn falch o'u gweld yn mynd adref
- yn debyg i Waldo, elfen o fygythiad i'w fro ond y bygythiad yn wahanol
- deuoliaeth y môr, ar un ystyr yn ddeniadol ac yn groesawgar yn yr haf er mwyn gallu denu ymwelwyr i ddod ag arian, ond yn y gaeaf cadw'r ardal i'r bobl leol yn unig ac yn amddiffyn yr etifeddiaeth drwy droi'n anghwrtais
- breuder yr iaith, ond nid anobaith sydd yma
- clodfori ac yn canmol *'ei adar ei hun'* sef ei bobl leol sydd wedi aros yn yr ardal ac yn dal i siarad Cymraeg. *'O don i don iaith ei dad'.* Rhain sy'n aros yn driw i'w hiaith a'r bobl hyn sy'n bwysig i'r bardd.
- mesur cywydd ac effeithiolrwydd y gynghanedd
- personoli'r môr fel hen ddyn meddw uwchben ei beint yn dweud ei ddweud wrth i'r mewnfudwyr symud i mewn i Gymru, defnyddio trosiadau estynedig, defnyddio paradocs yn effeithiol, ieithwedd gadarnhaol i ddisgrifio'r pethau sy'n ymwneud â'r filltir sgwâr, sŵn tyner y gynghanedd *'yn fân blufyn o blwyfol'* yn adlewyrchu teimlad cynnes tuag at y plwyfol ac felly'n ei wneud yn drawiad effeithiol iawn.

Croesi Traeth

- ar y traeth gyda'i deulu a darlun bob dydd o deulu'n mwynhau pleserau o fod ar lan y môr, codi cestyll, cicio pêl a chaiff y bardd ei daro fod ei fywyd mor berffaith
- ysgafnder wrth sôn am y *'sychu straffaglus'* a *'chrensian drwy frechdan tomato'*
- cerdd am dreigl amser, achlysur neu ddigwyddiad a fu ac a ddarfu
- myfyrio ar amser, y bardd yn mynd yn hŷn tua'r canol oed, yn 41 oed
- hydrefol yw'r profiad, hydref y flwyddyn, hydref bywyd y bardd, dyddiau digon cyffredin
- rhyw chwithdod i'w deimlo wrth i'r bardd fod ar ei ben ei hun ar y traeth, y traeth yn ddelwedd o amser ac o fodolaeth
- bywyd yn mynd yn ei flaen, tywod yn sylwedd ansicr, symudol, Gwyn Thomas am eiliad yn teimlo ansicrwydd
- sylweddola na ellir dal gafael ar amser, unwaith yn unig y digwydd unrhywbeth, ac wedi iddo basio mae ynghlwm mewn hanes, na 'ddigwyddith y peth hwn fyth eto', byrhoedlog yw bywyd
- profiad o fyw sy'n cael ei ddynodi drwy'r trosiad estynedig o draeth fel bywyd, yn gwneud i Gwyn Thomas sylweddoli nad oes rhaid iddo ddyheu am y dŵr disglair 'ar drai pell'
- syniad o draeth yn addas yma gan fod y darlun o'r môr yn golchi'n hôl ymaith o'r traeth yn gyfarwydd inni i gyd
- er bod chwithdod yn ei ganu wrth iddo sylwi na ddigwyddith y peth hwn byth eto, cawn y teimlad ei fod yn dathlu'r ffaith iddo ddigwydd o gwbl, yn enwedig, digwyddiadau sy'n gysylltiedig â'i deulu
- cerdd benrhydd, pwyslais ar odli, rhythm, defnyddio iaith lafar, trosiadau cyfoethog, ailadrodd y llinell 'yr oedd hi y diwrnod hwnnw', defnyddio'r cysylltair *'a'*, ailadrodd cystrawennol *'a dyma, a dyma'* yn awgrymu iaith plentyn efallai, tywydd yn cyfleu emosiynau, gwynt yn symbol o newid, cwpled clo effeithiol, defnyddio lleihad

Mae modd i ymgeiswyr ennill marciau trwy gyfeirio at nodweddion perthnasol na nodwyd yn y cynllun marcio hwn. Dylid gwobrwyo pob ateb teilwng.

Cwestiwn (b)

Sut mae cerddi Waldo Williams a Myrddin ap Dafydd wedi'ch sbarduno i feddwl o ran eu ***themâu*** *a'u* ***syniadaeth****. Wrth* ***gymharu'r*** *beirdd dylech gyfeirio at* ***arddull*** *y beirdd yn y cerddi hyn.*

Dylent gyfeirio at gerddi megis 'Geneth Ifanc', 'Preseli', 'Gwenllian' a 'Dau lygad ar un wlad'.

Sylwadau cymharol posibl:

Dau fardd yn perthyn i ddau gyfnod gwahanol. O ran themâu a syniadaeth bydd modd cyfeirio at:

Arwyddocâd bro i'r ddau: bydd modd cyfeirio bod cariad Waldo at fro yn tarddu o'r bobl. Defnyddia Waldo ei fro i gyfleu ei weledigaeth am fywyd, e.e. adnabu cymdeithas arbennig a gweld yn honno obaith dynoliaeth. Yn y gerdd 'Dau lygad ar un wlad' gan Myrddin ap Dafydd cawn ein sbarduno i ofyn pwy all roi pris ar y berthynas hanfodol rhwng bro a'i brodorion? Dyna graidd argyhoeddiad yr Indiaid a neges ganolog y gerdd.

Gwêl Waldo Williams **fygythiad i'w fro.** Mae rhyfel wedi codi cwestiynau iddo, ond mae ganddo ateb sef brawdoliaeth. Edrycha drwy ei ffenestr ar yr hil ddynol yn y gorffennol ac yn y presennol o'i amgylch yn y Preseli ac o wneud hyn caiff ateb i ystyr bywyd sef brawdoliaeth. Prif thema Waldo Williams yw brawdoliaeth. 'Roedd ganddo sicrwydd y byddai daioni sylfaenol dyn yn goroesi unrhyw fygythiad. Boed y gymdeithas gyntefig y perthynai'r 'eneth ifanc' iddi yn Avebury neu'r gymdeithas y perthynai Waldo ei hun iddi yn y Preseli, yr un yw'r egwyddor i sicrhau heddwch sef brawdoliaeth.

Gweld ei fro fel **rhan annatod o'i hunaniaeth** a wna Waldo a gwelwn bwysigrwydd Cymru a'r iaith Gymraeg iddo wrth iddo edrych allan ar y byd drwy ffenestr ei iaith a'i ddiwylliant.

Yn yr un modd gellir ystyried cerdd Myrddin ap Dafydd yn gerdd nid yn unig am Indiaid Gogledd America ond yn gerdd am hunaniaeth, am y berthynas unigryw rhwng gwlad a'i phobl, am y cysylltiad rhwng iaith a thir ac am bob cenedl a fu dan fygythiad erioed. Mae yntau fel Waldo gynt yn boenus o ymwybodol o'r bygythiad i'r iaith a chenedligrwydd y Cymry. Gallwn glywed adlais o Dryweryn yn y geiriau 'argae a phibelli dŵr'. Coda'n hymwybyddiaeth ni o'n hanes cythryblus a thrist yn y gerdd 'Gwenllian'. Yn union fel Gwenllian, mae'r Gymraeg wedi cael ei hesgymuno ac mae'r iaith hithau'n alltud i sawl rhan o Gymru erbyn hyn. Mae tristwch yn llais y bardd wrth gyfleu 'distawrwydd didosturi'. Mae yma feirniadaeth arnom ni fel Cymry nad ydym yn trysori ein hiaith yn ddigonol.

Y ddau wedi mynd yn ôl mewn hanes: y ddau wedi troi at ffigurau'r gorffennol am ysbrydoliaeth. Waldo ar y naill law wedi cael ei ysbrydoli gan yr 'eneth ifanc', Myrddin ap Dafydd ar y llaw arall yn ennyn ein cydymdeimlad at Gwenllian ac yn ei thrafod o safbwynt heddiw. Daw'r cymeriadau yn fyw i ni drwy gyfrwng geiriau.

Rhybuddio'n dawel y mae'r ddau fardd: Myrddin ap Dafydd yn proffwydo tranc ein gwlad gan rybuddio'n glir am beryglon colli'n hiaith a'n hetifeddiaeth. Yn y gerdd 'Dau lygad ar un wlad' mae'n dwysáu ei weledigaeth ac yn proffwydo gweld dinistr *'y ddaear na ddaw'n ôl'*. Waldo wedyn yng nghlo ei gerdd 'Preseli' yn ymbil arnom i warchod ei ardal a'i gwerthoedd gan fod rhyw rym yn bygwth ei gymdeithas ddelfrydol.

Eto mae'r **ddau yn heddychlon, y ddau yn cynnig gobaith ac arweiniad a'r ddau yn meddu ar agwedd gadarnhaol at fywyd ac at Gymru.** Roedd gan Waldo Williams gred sylfaenol yn naioni dyn ac mae'i olwg ar fywyd yn un llawn gobaith. Ceir gobaith y bardd yn treiddio drwy'r cerddi, y gobaith am y dyfodol yn cael ei drosglwyddo wrth ddefnyddio delweddau arbennig. Yn yr un modd caiff Myrddin ap Dafydd ysbrydoliaeth a chaiff ei argyhoeddi, fel y mae'r llanw'n troi'n sydyn ar draeth Lafan, y daw'r iaith eto *'i mewn dros dywod Menai'* gan ennill ei thiriogaeth. Sylweddola fod yna obaith, gobaith y bydd pobl y tro hwn yn dod i gofio am Gwenllian a gobaith wrth ystyried sefyllfa'r iaith y bydd hithau'n dychwelyd i hawlio ei phriod le yng Ngwynedd ac yng Nghymru gyfan.

Dylent gyfeirio at ddefnydd y beirdd o fesurau ac arddull wrth ymdrin â themâu a syniadaeth y beirdd.

Efallai y byddant yn cyfeirio at:

Geneth Ifanc

- ymweld ag Amgueddfa Avebury yn Wiltshire lle gwelodd y bardd ysgerbwd merch ifanc mewn gwydr yn hanu o ddyddiad 2,500CC
- myfyrdod, ac o weld ysgerbwd y ferch mae'r bardd yn cael ei atgoffa am ei chwaer a fu farw'n ifanc, yn ddeuddeg oed; pwysleisia iddo golli ei chwaer a hithau ynghanol hwyl bywyd
- *'Deuddeg tro yn y Croeso Mai'* a gafodd y ferch cyn i'r *'cydymaith tywyll'* sef marwolaeth fynd â hi ymaith
- pwysleisia'r bardd y distawrwydd ar ôl marwolaeth y ferch
- dychmygai weld yn y cyfnod, wrth ail greu ei bywyd, bobl heddychlon yn trin y tir a dyma ddiddordeb y bardd yn ei chynefin
- gosod ei fys ar symlrwydd cynhenid bywyd, byd natur yn hael a'r tir yn rhoi gobaith
- cawn bwysleisio gwerth heddychiaeth a'i gred mewn brawdgarwch wrth iddo ddarlunio cymdeithas waraidd, amaethyddol gyntefig
- ceir sicrwydd am nefoedd yn y gerdd hon ac mae'r bardd yn myfyrio ar ddirgelwch bywyd

- mewn ymateb i argyfwng cymdeithasol trôdd Waldo at yr 'eneth ifanc' a gweld ynddi'r egwyddor hanfodol oedd ar gymdeithas ei hangen i fodoli sef brawdoliaeth
- yn hyn o beth dyma gerdd gadarnhaol, gwêl fywyd merch yn yr ysgerbwd marw, marwolaeth wedi cael effaith arno
- mesur cerdd rydd, penillion 4 llinell yn defnyddio lled odl, defnyddio trosiadau, berfenwau, e.e. 'prynu' fel petai'r tir yn ildio ei thrysorau i'r bobl, ansoddeiriau cymharol, personoli marwolaeth, delwedd y tŷ, cynildeb

Preseli

- pwysigrwydd bro'r Preseli, yr iaith Gymraeg a Chymru
- ysgrifennu pan oedd y weinyddiaeth rhyfel yn bygwth codi maes ymarfer rhyfel o amgylch ardal Mynachlog Ddu
- adnabod ei ardal yn dda a'r hyn sydd o'i hamgylch sydd wedi magu ynddo annibyniaeth barn
- cyfeirio at ei fro enedigol fel 'bro brawdoliaeth' a chariad Waldo at fro yn tarddu o'r bobl
- gwêl ei fro fel rhan annatod o'i hunaniaeth, bygythiad i'w fro yn tanseilio ei hunaniaeth
- brawdgarwch a brawdoliaeth, penillion 2 a 3: thema allweddol
- cymdeithas ddynol ar y Preseli yn wydn ac yn cydweithio, er yn brin yn faterol, syniad o berthyn yma
- gwêl yn y Preseli obaith i ddynoliaeth; dyma enghraifft berffaith sut y dylai pobl fod yn byw ac yn gweithio gyda'i gilydd – microcosom o Gymru yw'r ardal
- darlun delfrydol o fro ei febyd a'r ple wrth gloi
- heddychiaeth yn y clo, rhyfel a'r ffatri arfau yn bygwth yr heddwch hwn
- Waldo yn gwbl argyhoeddedig nad rhyfel yw'r ateb i broblemau'r gymdeithas
- gobaith yn treiddio drwy'r gerdd, y gobaith am y dyfodol yn cael ei drosglwyddo wrth ddefnyddio delweddau byd natur a'r *'ffenestr'* a'r *'ffynnon'*
- cerdd rydd – amrywio hyd llinellau ond yn defnyddio odl
- ymhyfrydu yn sŵn a sain yr enwau lleol, delwedd y *'tŷ',* ailadrodd y ferf *'cadwn'*: Waldo yn mynnu bod ei gyd-Gymry yn sefyll fel un, *'perl yr anfeidrol awr'*: mae'r lle fel y trysor gorau posibl iddo

Gwenllian

- Myrddin ap Dafydd wedi mynd yn ôl mewn hanes wrth ddewis Gwenllian fel teitl cerdd ac yn ei thrafod o safbwynt heddiw
- meddylia'r bardd amdani fel person ac nid cymeriad mewn hanes a llwydda i ennyn ein cydymdeimlad ati
- Gwenllian y plentyn yn cynrychioli'r iaith, yr iaith Gymraeg sy'n pwyso ar gydwybod y bardd ac mae'n trin a thrafod dyfodol y Gymraeg
- y bardd ar noson o haf yn ystod 1993 wedi ymweld ag abaty Llanfaes ar lan afon Menai ac yn myfyrio am dynged Gwenllian, am dristwch ei hanes yn cael ei chipio o Abergwyngregyn a'i halltudio i Abaty Sempringham yn dri mis oed a hefyd am dristwch nad yw pobl Gwynedd yn ymwybodol o'i bodolaeth
- marwolaeth Gwenllian a marwolaeth yr iaith yn cael cymaint o effaith ar y tir o'n cwmpas; iaith yn gymaint rhan o'r wlad, nes ei bod mewn amser yn dod yn rhan o'r tir o amgylch
- gweledigaeth y bardd – awgrym gobaith wrth gloi, llanw'n troi a'r gobaith nid yn unig y bydd pobl yn cofio am Gwenllian ond y bydd yr iaith yn adennill ei thiriogaeth ac yn hawlio ei lle
- mesur cywydd, defnyddio cynghanedd e.e. *'distawrwydd* didosturi' i bwysleisio anwybodaeth y Cymry am hanes Gwenllian a'r iaith ar drai yng Ngwynedd, defnydd amlwg o'r negyddion, cyfosod, effeithiolrwydd *'iorwg'*
- er ei fod wedi mynd yn ôl mewn hanes, dyma gerdd bersonol iawn a phwysleisir arwyddocâd Gwenllian

© WJEC CBAC Cyf.

Dau lygad ar un wlad

- darlunio dau safbwynt gwrthgyferbyniol; adroddir y gerdd o safbwynt yr Indiaid brodorol
- mae'r allwedd i neges y gerdd yn y teitl oherwydd yr hyn a geir yw dwy ffordd i weld yr un peth; mae llygaid cariad a llygaid gelyn yn gweld yr un peth o bersbectif cwbl wahanol
- mae'r 'fi' yn uniaethu â'r byd naturiol, gyda'r syniad o berthyn, gwerthoedd tir, diwylliant ac etifeddiaeth. Mae'r tirlun o'i gwmpas yn *'ardd'*, yn *'afon fyw'*. Nid yw'r 'ti' yn cydymdeimlo â harddwch naturiol yr amgylchfyd Materoliaeth ac elw yw popeth. *'Pibelli dŵr'* yw'r *'afon'* yn ei farn ef, ac mae'r *'ddôl'* yn *'ddinas'*, a'r paith yn *'wenith gwyn'*
- deellir syniadau'r bardd ynglŷn â chariad at wlad; dychmyga'r bardd ymateb Pennaeth Seattle i'r dynion gwyn a oedd eisiau prynu ei dir. Cerdd ydyw am deimlo undod â natur a thra bo'r dynion gwyn yn *'clywed udo yn y nos'*, clyw'r Indiaid *'iaith'*
- gallwn weld y cysylltiad yma rhwng iaith a thir, ac mae 'Gwenllian' yn sôn beth all ddigwydd pan mae'r iaith yn cael ei halltudio oddi wrth y tir
- mae'r bardd yn edmygu'r Pennaeth am ei gariad at ei wlad; dyma fygythiad i nifer o wledydd gan gynnwys Cymru
- yn y clo mae'r 'fi' yn proffwydo gweld dinistr 'y ddaear na ddaw'n ôl'
- cyfres o wrthgyferbyniadau, personoli, defnyddio rhagenwau ti/mi, trosiadau, arwyddocâd *'duw'*, ailadrodd

Mae modd i ymgeiswyr ennill marciau trwy gyfeirio at nodweddion perthnasol na nodwyd yn y cynllun marcio hwn. Dylid gwobrwyo pob ateb teilwng.

© WJEC CBAC Cyf.

Cynllun Marcio Cwestiwn 2 – Barddoniaeth 30 am yr ymateb ysgrifenedig a 10 am safon yr iaith a'r arddull : 40 x 2 = 80 marc.

Gradd	AA2 – Ymateb i Destun	AA2 – Ystod y Marciau (30)	AA3 – Ysgrifennu	AA3 – Ystod y Marciau (10)
A	• arddangos gwybodaeth drylwyr ac eang am y cerddi • crynhoi ffeithiau perthnasol yn effeithiol, eu cymhwyso a'u cyflwyno'n gydlynus • cymharu a chroesgyfeirio effeithiol rhwng gweithiau'r beirdd a astudiwyd • arddangos dealltwriaeth dda o'r cysyniadau • dadansoddi a dehongli'n dda ystod o gerddi • datblygu ac ehangu ar syniadau'n drefnus a chydlynus • cyflwyno tystiolaeth drwy gyfeirio at gerddi penodol a defnyddio dyfyniadau'n effeithiol • dadansoddi arddull yn effeithiol a chyfeirio at y technegau a ddefnyddir gan y beirdd • defnyddio termau gwerthfawrogi barddoniaeth yn effeithiol	24-30	• mynegi syniadau a dadleuon cymhleth yn glir a chroyw, mewn gwahanol sefyllfaoedd ac at wahanol ddibenion • rhoi sylw manwl i gywair, ffurf a chynulleidfa drwy amrywio'r arddull yn sensitif • saernïo'r gwaith yn fwriadus er mwyn cyfleu cymhlethdod y pwnc • arddangos cyfoeth o adnoddau iaith • arddangos gafael sicr ar ramadeg a chystrawen	8-10
B	• arddangos gwybodaeth fanwl am y cerddi • crynhoi ffeithiau perthnasol a'u cyflwyno'n gydlynus • cymharu a chroesgyfeirio synhwyrol rhwng gweithiau'r beirdd a astudiwyd • arddangos dealltwriaeth eithaf da o'r cysyniadau • dadansoddi a dehongli'n synhwyrol ystod o gerddi • datblygu ac ehangu ar syniadau'n drefnus • cyfeirio at elfennau perthnasol yn y cerddi a defnyddio dyfyniadau addas a phwrpasol yn aml • dadansoddi arddull yn foddhaol a chyfeirio at y technegau a ddefnyddir gan y beirdd • defnyddio termau gwerthfawrogi barddoniaeth yn gyson	20-23	• mynegi syniadau a dadleuon lled gymhleth yn glir a chroyw mewn gwahanol sefyllfaoedd ac at wahanol ddibenion • rhoi sylw manwl i gywair, ffurf a chynulleidfa drwy amrywio'r arddull • cynllunio'r gwaith yn ofalus er mwyn cyfleu cymhlethdod y pwnc • arddangos adnoddau iaith da • arddangos gafael gadarn ar ramadeg a chystrawen	7

© WJEC CBAC Cyf.

C	• arddangos gwybodaeth am y cerddi gyda manylder ar adegau • crynhoi rhai ffeithiau perthnasol a'u cyflwyno'n gywir • cymharu a chroesgyfeirio rhwng gweithiau'r beirdd a astudiwyd • arddangos dealltwriaeth foddhaol o'r cysyniadau • dadansoddi a dehongli'r testun yn foddhaol • datblygu ac ehangu ar y prif syniadau'n drefnus • cyfeirio weithiau at elfennau perthnasol yn y cerddi a defnyddio dyfyniadau addas • trafod agweddau ar arddull y beirdd a chyfeirio at dechnegau a ddefnyddir • defnyddio termau gwerthfawrogi barddoniaeth yn eithaf cyson	15-19	• mynegi syniadau a dadleuon yn glir mewn gwahanol sefyllfaoedd ac at wahanol ddibenion • rhoi sylw boddhaol i gywair, ffurf a chynulleidfa drwy amrywio'r arddull • cynllunio'r gwaith yn lled ofalus er mwyn cyfleu gwahanol agweddau ar y pwnc • arddangos amrywiaeth o adnoddau iaith • gafael foddhaol ar ramadeg a chystrawen	5-6
D	• arddangos gwybodaeth am gynnwys y cerddi • crynhoi rhai ffeithiau perthnasol • cymharu a chroesgyfeirio ychydig rhwng gweithiau'r beirdd • arddangos dealltwriaeth o'r cysyniadau • ymresymu a chyfeirio at rai elfennau penodol yn y cerddi • defnyddio ambell gyfeiriad penodol at gerddi a defnyddio dyfyniadau addas yn achlysurol • trafod rhai agweddau ar arddull y beirdd a chyfeirio at dechnegau a ddefnyddir • defnyddio rhai termau gwerthfawrogi barddoniaeth	11-14	• defnyddio iaith yn briodol i fynegi syniadau a dadleuon uniongyrchol • dangos ymwybyddiaeth o drefn, dilyniant a chywair wrth gyflwyno gwaith • defnyddio ystod o eirfa a phatrymau addas • arddangos gafael resymol ar ramadeg a chystrawen	4
E	• arddangos gwybodaeth fras am y cerddi • cyflwyno rhai ffeithiau perthnasol • ceisio cymharu gwaith beirdd â'i gilydd • arddangos dealltwriaeth o ambell gysyniad • dangos y tueddiad i ailadrodd cynnwys • arddangos ambell enghraifft o ddatblygu syniadau personol, arwynebol • defnyddio ambell i gyfeiriad penodol at gerddi a dyfynnu'n achlysurol iawn • ceisio trafod ambell agwedd ar arddull • defnyddio ambell derm gwerthfawrogi barddoniaeth	6-10	• mynegi syniadau uniongyrchol a syml yn lled glir • dangos peth ymwybyddiaeth o drefn, dilyniant a chywair wrth gyflwyno gwaith • defnyddio ystod o eirfa a phatrymau addas • arddangos gafael resymol ar ramadeg a chystrawen	2-3
U	• Mae'r ymgeiswyr hyn yn llwyddo i ddangos rhai o nodweddion cadarnhaol ymgeisydd gradd E yn unig.	0-5	• Mae'r ymgeiswyr hyn yn llwyddo i ddangos rhai o nodweddion cadarnhaol ymgeisydd gradd E yn unig.	0-1

© WJEC CBAC Cyf.

CBAC
245 Rhodfa'r Gorllewin
Caerdydd CF5 2YX
Ffôn: 029 2026 5000
Ffacs: 029 2057 5994
E-bost: arholiadau@cbac.co.uk
gwefan: www.cbac.co.uk

© WJEC CBAC Cyf.